

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Parallela Geographiae Veteris Et Novae

Parallela Geographica Italiae Veteris Et Novae

Briet, Philippe

Parisiis, 1649

Cap. IX. De Sardiniâ & Corsica secundum recentiores.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13120

	LÆ.	genæ credunt ad eam S. Paulum appu-
lisse.
		SALINÆ: <i>les Salines</i> , versus Insulam <i>Cu-
minot</i> .
ME-		GAVLOS: <i>Gozo</i> , ab indigenis <i>Gaudisch</i> , ab Arabibus <i>Gan-
dofch</i> , ubi arx in monte edito, cui adiacet Burgus am-
plus, & amœnus. Portus habet aliquot non incom-
modos, vnde pateret excursionibus piratarum, nisi
obfisteret Equitum fortitudo, & vigilantia.
RI-		CVMINVM: <i>Cominot</i> , seu <i>Cuminot</i> , ubi arx excitata à
Magistro Vignacurtio: iacet inter Gaulum & Meli-
tam.
DIEM		FORFORA: <i>Forfola</i> , ad Meridiem Melitæ, cuius Princi-
pes vocantur à sociis per iocum inepti Equites.
		ZALANCONA: <i>Zalancone</i> , ad Boream Melitæ veriùs sco-
pulus, quàm Insula.
		MVSSETI Insula: <i>Isle de Marzamouchet</i> , locus addictus
peste infectis, aut iis qui ex suspecto loco veniunt; in
finu cognomine iacet.

CAPVT IX.

De Sardinia & Corsicâ secundum recentiores.

§. I. Historica Sardinia.

NVM. I. Nomen Sardinie recens.

VETVS retinuit immutatum nomen, quod Gallicè exprimi-
mus *la Sardaigne*; Italicè *Sardegna*, vel *Sardigna*; Hispanicè
denique *Cerdena*, vel *Serdena*.

NVM. 2. Quantitas Sardinie.

Longitudinem Geographicam Sardinie secundum recentem & ac-
curatam dimensionem desumo à *Capo della Cacca* in Occidentem,
ad *Capo Conano* in Orientem, quæ est eius latitudo Geometrica.
Latitudinem autem Geographicam duco à *Pro. Taularo* ad *Capo*

della Testa, seu di Santa Reparata, quæ est longitudo Geometrica.
Triplicem autem reperio de quantitate Sardinia sententiam.

EXTENSIO GEOMETRICA SARDINIÆ	LONGITUDO	LATITUDO	AMBITVS	DISTANTIA FRET I
Secundum Gerardum Mercatorem	180. M. Pas.	70. M. Pas.	470. M. Pass.	v. Mill. Pass.
Secundum Philippum Cluuerium	170. M. Pas.	90. M. Pas.	560. M. Pass.	60 M. Pass. mendosè.
Secundum nouã verãque dimẽsionem	166. M. Pas.	92. M. Pas.	480. M. Pass.	VI. Mill. Passuum.

NVM. 3. *Qualitas Sardinia.*

GRAVITATEM cæli hîc etiamnum queruntur indigenæ maximè in parte Boreali ob paludes, & ventos Australes pestiferos. Aquis æstate indiget, quare vbique crebræ cisternæ effodiuntur. Montes alendo pecori opportuni sunt, frumento abundant campestria potissimum circa Caralim, vbi tantum segetis metitur vt campi isti Siculis non decedant. Casei quoque Sardinia plurimum laudantur. Hîc visuntur animalia quædã, antiqui Musmones appellabant, nunc ab indigenis dicuntur *Musioni*, nobis *des Musses*: à ceruo non multum differunt, nisi quod arietis habent cornua non inflexa, sed diuaticata; tanto numero hîc capiuntur, vt dicant quidam vnâ venatione quatuor millia cæsa esse.

Equi Sardi exigui sunt, sed vegeti, laboris cursusque patientissimi. Hîc lucifugæ animalcula araneorum instar in metallicis argenti, quemcumque venenato stimulo foderint statim interficiunt. Hinc quoque aliquid argenti, sulphuris, & aluminis educitur.

NVM. 4. *De Moribus recentibus Sardorum.*

SARDI crudeles sunt, & vino dediti: capti à Turcis facilè sedem Christianam eiurant. Magni sunt venatores, optimi nauarum,

terram satis negligenter colunt. Loquuntur linguâ ex variis dialectis conflatâ, scilicet Sardoâ, Tuscâ, Hispanâ & Africanâ. Qui degunt in vrbibus fere loquuntur Aragonicè: qui in agris linguâ patriâ inquinatissimâ.

N V M. 5. *Politia recens Sardorum.*

HANC Imperio Ro. collabente Saraceni, ex Africâ occuparunt, vnde eiekti sunt armis communibus Genuensium, & Pisanorum, à quibus in duas portiones diuisa est. Aragonum Regi à Summo Pontifice concessa est, inde transit ad Castellanos duobus regnis in vnum corpus coalescentibus.

Administratur à Prorege, cuius sedes Calaris: hic Assessores habet suos qui consilium conficiunt, vulgò *Audientiam Regalem*. Duo quoque Prætores, seu Gubernatores in duplici parte Insulæ: vrbs tamen Calaris instar Reip. administratur per quinque Consules, *Consègles* vocant, & priuilegiis suis & immunitatibus ad hoc vsque tempus vtitur. Hic milites Hispani octingenti in vrbibus, & turribus degunt, ex indigenis decem hominum millia, quorum Duces accipiunt stipendium, milites gratis militare perhibentur in patriæ tutelam. Hæc Insula reddit quotannis trecenta millia Ducatorum, quæ tamen omnia in eius tutelam impenduntur; & anno 1560. Hispani coacti sunt mittere 7. armatorum millia, ne Turcæ in hanc Insulam irrumperent, & inde Mediterraneo mari dominarentur.

§. 2. *Historica recentis Corsicæ.*

N V M. 1. *Nomen Corsicæ.*

NOMEN antiquum nihil immutatum est: nobis Gallis *la Corse*, quod & paulò antiquiores leuiter inflectunt *la Corsègue*, indigenæ vbiq; dicuntur *les Corsès*.

N V M. 2. *Quantitas Corsicæ.*

Hic *longitudo Geometrica*, est *latitudo Geographica*, vt & in Sardinia, & ita se habet dimensio huius Insulæ ex variis,

Ex-

EXTENSIO GEOMETRICA CORSICÆ	LONGITVDO	LATIVDO	AMBITVS
Secundum Gerardum Mercatorem	120. M. Paf.	70. M. Paf.	300. M. Pass.
Secundum Philippum Cluuerium	120. M. Paf.	50. M. Paf.	280. M. Pass.
Secundum nouã verãque dimensionem	106. M. Paf.	54. M. Paf.	300. M. Pass.

NVM. 3. *Qualitas Corsicæ.*

REGIO sterilior est, & nisi singularis accedat cultura vix frugum patiens, solo arenoso, & lapidoso. Quibusdam in locis pascua est. Vinum Corsicum Romæ in pretio est. Ferrum optimum & molle sufficit Nebiensis tractus. Hinc quoque mellis, & ceræ plurimum educitur; sed mel non ita laudatur ob Buxi flores, quo tota hæc regio obducitur. Equos & canes emittit generosissimos. Nec salutaribus aquis indiget seu calidis, seu frigidis. Emittit etiam telas, canabim & pannos. Inter Corsicam & Sardiniam coralia laudatissima reperiuntur.

NVM. 4. *Mores recentes Corsorum.*

INIURIAS suas atrocius cæteris Italis vleiscuntur, vnde vulgata parcemia, violato Corso neque viuo, neque mortuo fidendum esse, aut enim ipse, aut filij, aut nepotes reponent iniuriam. Fortissimi milites sunt, & ad omnia munera militiæ expeditissimi. Cuius specimen edidit apud nos Marecallus Ornanensis vir ex quo fortis & prudens.

NVM. 5. *Politia recens Corsorum.*

EXPVLSI sunt Saraceni ex hac Insulâ à Pipino Gallix Rege: exinde in manus Genuensium deuenit. Hanc tamen Pisani arro-

Parall. Geogr. Tom. II.

NNNnn

gabant sibi, vnde grauiabella inter vtramque Remp. enata sunt. Pisanis debellatis, Genuensis iuris omnino facta est. Nunc ab officio S. Georgij administratur per Gubernatorem eò missum etiam Vicario, Cancellario, Scribâ, & ordinum ductore. Hic Gubernator duodecim habet assessores indigenas, quibuscum de politica administratione statuit. Finito magistratu rationem eius reddit, & eius vita accuratè excutitur vtrum innocens fuerit, an tyrannica. Insulani tamen mittunt Genuam quotannis duos legatos, alium Bastiâ, alterum Aiacio *Adiazzo*, vt prouideant ne quid Insula detrimenti capiat; si adiunguntur iis sex Syndici Cismontani, & duodecim Transmontani. Multis in locis turres excitatae sunt ad arcendam vim piraticam Turcarum. Ferunt in eâ Insula reperiri 60. hominum millia qui arma tractare possunt; falsum est quod recens relatio de centum millibus refert. Quidquid pecuniae hic legitur in tutelam Insulae impenditur; sed qualis ea sit non est facile definire, negotiis modò eam augentibus, modò querelis indigenarum eam imminuentibus.

§. 3. *Descriptio Geographica recens Sardiniae.*

DIVIDITVR in duas partes fluuiis *Cedro*, & *Tyrso*.

P A R S	ALGARA: <i>Algieri</i> , seu <i>Algher</i> , loco peramceno sita, aere per salubri, quare Catalani eam magni olim faciebant. Portum habet amplissimum cum Episcopo, qui aliter <i>Bosensis</i> dicitur. Noua ciuitas est, sed satis culta, & frequens.
B O-	Lugudorinum Pro. <i>Capo di Lugudori</i> , olim Erebantium.
R E A-	SASSARIS: <i>Sassari</i> , non procul à ruinis <i>Turritae</i> urbis perantiquae: vrbs amena quantum Insula patitur, sed parum munita.
L I S,	BOSA: <i>Bosa</i> , vrbecula laeta, Principis Salernitani Patrimonium, Episcopalis olim: malè à quibusdam affigitur fluuiio <i>Tyrso</i> , Termum hi dicere voluerunt.
	TERRA NOVA: <i>Terra Nuova</i> , antea dicta <i>Empurias</i> , & <i>Fausinum</i> , ciuitas quondam Episcopalis, sed sedes translata Castrum Aragonense.
	SARDA: <i>Sarda</i> , vel vt ait <i>Niger Longo-Sarda</i> , ad finum nobilissimum, qui & <i>Sardensis</i> dicitur, & <i>Terrae Nouae</i> .

ra sunt.
ab offi-
m etim
Guber-
e politi-
reddi,
tyran-
gatos,
uid In-
ontani,
tz sunt
reperi-
st quod
nia hic
n est fa-
celis in-

ita, aere
n facie-
ppo, qui
ed satis
antium.
bis per-
sed pa-
ai Patri-
n affigi-
r.
rias, &c
d fedes
um no-
Nouz.

- Olbiae ruderæ: *Olbia Rouinata*.
- feu Neruium: *Nerui*, municipium pulcherrimum.
- L V- S. Reparata: *S. Reparada*, versus Borealem Insulæ partem; locus nunc pæne desertus, olim alicuius nominis.
- GV- Portus Turritus: *Porto Torre*, vbi etiamnum vestigia videntur Aquæductus, qui aliàs ad 12. millia perductus est, 18. palmis tantum assurgens.
- DO- CASTRUM ARAGONENSE: *Castello Aragonese*, sic dictum ab Aragonensibus, qui locum hunc optimè munierunt: pulcherrima ciuitas post Calarim, vbi nunc degit Episcopus Fausinensis, seu Terræ Nouæ.
- RI- Neapolis: *Napoli*, in sinu amplissimo in quem cadit Fl. Tyrsus; ab ea Neapoli dictus est aliquando sinus Neapolitanus, communiùs Arboreus, d' *Oristagni*.
- NA, vulgò Oranum: *Orani*.
- Positarum: *Possata*.
- Capo di Serolis: *Seroli*.
- Lugu- Gocianum: *Gociano*.
- deri. Carignanum: *Carignano*.
- Botila: *Botile*.
- Soni: *Soni*.
- Minoris nominis loca, quorum pleraque aut Burgi, aut etiam Pagi.
- PARS CALARIS: *Cagliari*, nobis *Cagliar*, vrbs tetrapolis, in qua Prorex, & pæne omnis Insulæ Nobilitas degit: media dicitur *Cagliar*; quæ in Orientem vergit *Villa Noua*; quæ in Meridiem *Laglia Pola*, seu *Marina*; quæ in Occidentem *Stampax*; sed hæc tria potius sunt suburbia, & vrbs appendices. Hic palatium luculentum, domus vrba pulcherrima, fons *αξιόθετος* ob aquarum copiam, cum tribus munitissimis aggeribus.
- ME- ARBOREA: *Oristagni*, caput Marchionatus, portus commodissimus ferè ad ostia Fl. *Tyrso*, sed vrbs pæne deserta est ob grauitatem cæli ex paludibus.
- RI- Susala, seu Suselia: *Suel*, vrbecula supra Calarim iam destructa, cuius Episcopatus vnitus est Calaritano.
- DIO- Chia: *Chia*, olim portus Herculis ad Orientale Insulæ latus, infra Calarim.
- NA-
LIS,
feu

- Villa Ecclesiarum: *Villa d' Iglesia Hispanis, Italis Villa d' Chiesà*, in quam translatus Episcopus Sulcitanus.
- CA- Mons Sanctus: *Monte Santo*.
- LA- SVLCI rudera: *Sulchi*, ruinæ urbis antiquæ & amplæ, cuius Episcopatus translatus Villam Ecclesiarum.
- RI- MONS REGALIS: *Monte Regale*, olim Læsa, vnde eius Episcopus dicitur hodie Læsitanus: errant ergo qui urbem Læsam aliam reperire volunt in hac Insulâ.
- TA- Sancta Barbara: *Santa Barbara*.
- NA, Domus Noua: *Domos Novas*.
- vulgò Fanum S. Gauini: *San-Gauino*.
- Capo di Castrom Clarense: *Castro di Chiara*.
- Cagliari. Dosolus: *Dosolo*.
- Seruium: *Serui*.
- Lonellum: *Lonello*.
- Pariniana: *Parignana*.
- Alba Turris: *Tor-Alba*.
- Aragonensis Fl. *Fiume Aragonese*, olim Termus.
- FLV- Tyrus: *Tyrso*, nomen antiquum immutatum habet.
- VII Sacer: *Sacro*.
- SAR- Scarabus: *Scarabos*, olim Saporus.
- DI- Cedrus: *Cedro*, olim Cedris.
- NIÆ. Calaritus: *Calarita*.
- Seprus: *Sepro*, Calarito iungitur.
- INSV- ASINARIA: *Asinara*, seu *Zanara*, olim Herculis Insula; ferinâ imprimis abundat, & 30. ferè passuum millia ambitu cõtinet: locus nobilium venatione celeberrimus.
- LÆ S. Petri: *San-Pietro*, olim Hieracum, quia hîc etiamnum Accipitres excellentes, 15. mil. pass.
- MI- S. ANTIACHI: *Sant-Antioco*, olim Sulcitana; triginta millium passuum ambitu patet.
- NO- RES
- AD Insulæ TAVRI & VACCÆ, nobis *le Taureau & la Vache*, vulgò *Toro & Vaca*, pascuis ambæ lætissimæ, vnde nomen accepere.
- SAR- TAVOLARA: *Tauolara*, aliter *Tolara*, olim Hermæa, sex millium ambitu, satis amœna.
- DI- NIAM Rubra: *Isola Rossa*.

Loca parum celebrata, & pleraque, vel Burgi, vel Pagi.

§. 4. *Corfica recentis descriptio Geographica.*

DIVIDITVR ab indigenis nunc Corfica aliquando in duas partes medio monte Insulam intercurrente, vulgò *la Sierra*; & partes has vocant Cis-montanam, *Banda di qua Monti*, & Trans-montanam, *Banda della Monti*: aliàs in partes quatuor dirimitur, quas tibi hoc Paragrapho proponimus.

PARS	BASTIA: <i>Bastia</i> , totius Insulæ caput littori Tusco opposita, in quâ Insulæ prætor degere solet; omnium urbium huius Insulæ populosissima, muris minùs altis cinctâ est, sed arcem non temnendam habet: dipolis est; pars eius <i>Terra Nova</i> dicitur, vbi castrum & arx, estque urbis pars munitior; altera <i>Terra Vecchia</i> .
CIS-MON-TANA,	FANVM S. FLORENTII: <i>San-Fiorenzo</i> , in spatiosâ planitie ad mare situm, à Gallis muniri cœptum an. 1553. quando illud occuparunt.
feu	NEBII RVINÆ: <i>Nebio Rouinata</i> , Comitatus amplissimi caput, qui ambitu dicitur continere 70. pas. millia, ex cuius ruinâ videtur esse excitatum S. Florentij fanum.
B O- R E A- L I S,	Centurinum: <i>Centuri</i> .
vulgò	Herba-longa: <i>Herba-longa</i> .
<i>Banda di qua Monti, aliter le Cap de Cor-fc.</i>	MARIANÆ Rudera: <i>Mariana Rouinata</i> . Mineruium: <i>Minerbio</i> , vrbecula perantiqua. Pinus: <i>Pino</i> , vrbs angustior, sed satis lepida. Pons Arcensis: <i>Ponte d'Arco</i> .
	CANARIA: <i>Canari</i> : ex qua pendent 12. pagi, estque locus amœnissimus & cultissimus totius Insulæ.
	Fanum S. Petri: <i>San-Pietro</i> , aliter dictum <i>Poggio di Casta</i> .
	OSTRICONIVM: <i>Ostricone</i> , ad Fl. cognominem; vnde valli cultissimæ nomen.
PARS	ALERIÆ Rudera: <i>Aleria Rouinata</i> , sita in eminenti loco, vt Basilica reliqua arguit.
O-	Ampuniãna: <i>Ampugnana</i> , vnde 20. pagis ius dicitur, quorum celeberrimus Alba Domus <i>Casa Bianca</i> , vbi primùm factiones Rufforum, & Nigrorum coalue-
RIEN-	

T A- LIS, runt, quæ totam Insulam distraxerunt, & ægrè sopi-
tæ sunt.

seu Curia: *Cortes*, saxo ferè vndique prærupto imposita, in
Vmbilico Insulæ, transitus euntibus ex vnâ parte In-
sulæ in aliam; sed mœnibus caret.

L A- T V S Acciæ ruinæ: *Accia Rouinata*.

Venacum: *Venaco*.

Alifana: *Alesano*.

I N- T E R I V S, Petra Polensis: *Pietra-Pola*, vbi balnea totius Insulæ
laudatissima: aquæ illæ sulphuræ sunt, & scabiem
sanant.

Cobasina: *Couasino*, amplissimus, & cultissimus bur-
gus.

vulgò Regnum: *Regno*, burgus amplissimus, & diues, quem
Banda di d'er- tro. fluuius Tauignanus intersecat.

Curia: *Curia*.

P A R S **F A N V M S. BONIFAGII:** *San-Bonifacio*, quod Thua-
nus primarium Insulæ vocat oppidum. Certè cùm

V L- T R A- Pisani, & Aragonij bellum inferrent Insulanis ca-
put erat belli, ideòque à Genuensibus magno stu-
dio, & sumptu communitum est. Situm est in
Chersoneso, quæ in morem piri excurrit in mare.

M O N- T A- N A, Portus eius tutissimus, vtpote vndique montibus
vallatus. Eius Salinæ magni prouentus sunt.

seu Portus vetus: *Porto Vecchio*, in amplissimo & capaci-
simo sinu qui clauditur Promontoriis *di Acque*, & *Er- bicara*.

M E- R I- Fanum S. Amantiæ: *Sant-Amança*, aliis S. Mansæ, vnde
sinus cognominis.

D I O- N A- LIS, **DOMVS BARBARICA:** *Casa Barbarica*, à Saracenis Afri-
canis nomen habet, qui locum hunc munierunt. Hic
multùm Coraliij legitur.

S A R T E N V M: *Sarteno*, olim burgus, nunc vrbecu-
la præcincta muris, quoniam piratarum excursionibus
patebat.

vulgò Vegianum: *Veggiano*.

Banda dilla Monti. Vlnictum: *Oluieto*.

- PARS { AIACIVM: *Adiazzo*, caput totius Insulæ à quibusdam
 statuitur: oppidum frequens, & opulentum, vbi ple-
 rique mercatores Genuenses commorantur, triplici
 latere elutum mari, in sinu cognomine. Huius ager
 vini ferax, quod suauissimum esse dicitur.
- O C- CALVIVM: *Calui*, oppidum in mari positum formâ
 triangulari, vndique inaccessum nisi ab eâ parte quâ
 surgit cœnobium Franciscanorum: arcem habet per-
 munitam.
- DEN- PORTUS S. Mariæ Caluiensis: *Santa Maria di Calui*, por-
 tus commodissimus.
- T A- SAGONÆ rudera: *Sagona*, eius Episcopus admodum
 inops vix sex millia librarum percipit.
- LIS, seu BALAGINA: *Balagna*, cuius oleum laudatur in primis.
 Hic degere solet Vicarius officij S. Georgij, qui toti
 regioni Cis-montanæ ius dicit.
- L A- Toanium: *Tomani*, vnde 7. pagi pendent.
- T V S Arenium: *Aregni*, vnde sedecim pagi ius petunt.
- E X- Niolum: *Niolo*, seu *Nolo*, vnde valli nomen: hîc pascua
 lætissima, & valles profundissimæ in quibus crystallus
 nascitur. Burgus olim populosus sensim deficit.
- T E- GIROLATVM: *Girolato*, portus non incommodus in
 quem piratæ tempestate compelluntur, & sæpe præ-
 das occulunt.
- RIVS, Messana: *Mezzana*.
- vulgò Ornanum: *Ornano*, in Aiacensi agro, vnde Marefcallus
Banda Franciæ notissimus habuit nomen.
di Fuo- Sarlum: *Sarlo*, vbi vina laudatissima colliguntur.
ra. Vicus: *Vico*, vbi balnea celeberrima.
- STA- Dianium: *Stagno di Diano*.
 GNA Vibinum: *Stago di Vibino*.
 COR- Cobasinum: *Stagno di Couasina*.
 SICÆ Crenus: *Creno*, in medio Insulæ.
- FLV- S. Florentij: *San-Fiorenzo*, olim Volerius.
- VII Ornanus: *Fiuminale d'Ornano*.
- COR- Capitellus: *Capitello*, olim Locra.
 Ficarius: *Ficarius*, nomen antiquum retinuit.

SICÆ { Golus Fl. *Golo* maximus Insulæ, olim Tauola.
 Tauinianus: *Tauignano*, ortus ex Creno lacu, olim Rhotanus.

INSV- { Giralia: *Giraglia*, ad Boream.
 LÆ- { Capraria: *Caprea*, versus Tusciam.
 AD { Gargana: *Gargano*. } In parte Occidentali.
 COR- { Spanus: *Spano*. } Corficæ.
 SI- { Corsi Insula: *Isola delli Corsi*, ad latus Orientale Insulæ.
 CAM. }

CAPVT X.

Italia Christiana, seu Italia diuisio per Archiepiscopatus, & Episcopatus.

Quos Episcopatus Asterifmo * prænotamus, intelliges à Metropolitanis iurisdictione reuulsos esse, atque à solo pendere Pontifice.

§. 1. *In Statu Veneto.*

Olim { Castellanus Venetiarum: *iadis de Venise*.
 PATRIAR- { Æquilius: *vrbs perit*.
 CHA { Caprulanus: *Caorle*.
 GRADEN- { Torcellianus: *de Torzello*.
 SIS { Clodianus: *de Chioza*.
 cui successit- { Heraclianus: *vrbs perit*.

-PATRIARCHA { Torcellianus, olim Altinensis: *Torzello*.
 VENETVS { Clodiensis: *Chioza*, in Insulâ Ducatus.

P A- { Taruisinus: *de Ternis*.
 TRIAR- { * Opiterginus, nunc Cenerensis: *d' Oderzo, ou de Ceneda*.
 CHA { Feltrensis: *de Feltre, ou Feltri*.
 AQUI- { Bellunensis: *de Belluno*.
 LEEN- { Concordiensis: *de Concorde*.
 SIS { Tergestinus: *de Trieste*, in Istriâ, ditionis Austriacæ.

Parall. Geogr. Tom. II.

○○○○○